

«Ελληνικά στα βαθιά»... τόσο βαθιά όσο χρειάζεται για να αποκαλύψουμε και να ανακαλύψουμε τα πιο βαθιά μυστικά της γλώσσας μας.

Αλλά μήπως μιλάμε άλλη γλώσσα; Ή εκτός από ακατανόητοι είμαστε και λακωνικοί; Γλωσσικά σημεία και τέρατα ή γλώσσες σαν μουσικές, ανοικτοί υπέροχοι χώροι; Με λίγη φαντασία... θα ταξιδέψουμε με το διαδίκτυο σε μια χώρα αντιθέσεων και δεν θα φοβηθούμε να πούμε Hello... για πολλούς λόγους. Ίσως απορήσετε για το πόσο κοντά είμαστε σε αυτό που ονειρευτήκαμε... Προσέξαμε να μην ξεφύγουμε από το πρότυπο... Η αλήθεια είναι ότι ξεφύγαμε, γιατί έτσι είναι τα βλέμματα, ταξιδεύουν χωρίς σύνορα... Και στο ταξιδάκι τους αυτό βλέπουν μυαλά που φεύγουν, μυαλά που μένουν, εραστές χωρίς σύνορα, ζήλιες, απιστίες, οδηγούς που δαγκώνουν, ιστορίες καθημερινής αγένειας, αλλά και... φιλίες, έρωτες με διαφορά, ανάδοχους γονείς, διακοπές και κυριακάτικες εκδρομές, θερινά σινεμά... Όνειρο θερινής νυκτός; Έτσι μοιάζει... Και στο τέλος; Θα είμαστε για πάντα μαζί; Αιώνιο το ερώτημα. Κι αν ψάξετε για απαντήσεις στον Τύπο και τα δελτία ειδήσεων, μπορεί να βρεθείτε σ' έναν πλανήτη ποδόσφαιρο και να αναρωτηθείτε αν χρειάζεται η ορθογραφία για να επιβιώσετε... Τελικά πόσο κοντά είστε σε αυτό που ονειρεύεστε; Χαμογέλα, ρε! Τι σου ζητάνε; Σου ζητάνε... Κινέζικα στην Κίνα, Σουηδικά στη Σουηδία και Ελληνικά... στα βαθιά;

«Ελληνικά στα βαθιά»... τόσο βαθιά όσο χρειάζεται, ώστε αυτός που μαθαίνει την Ελληνική να αισθανθεί αυτάρκης και αυτός που τη διδάσκει επαρκής απέναντι στις απαιτήσεις ενός προχωρημένου επιπέδου ελληνομάθειας.

Η αφετηρία του «Ελληνικά στα βαθιά»

Τοποθετείται το 2010 στο Διδασκαλείο Νέας Ελληνικής Γλώσσας του Πανεπιστημίου Αθηνών, όταν η Βενετσιάνα Αστάρτα, μετά από ήδη αρκετά χρόνια στον χώρο της διδασκαλίας της Ελληνικής ως δεύτερης (Γ2) και ξένης γλώσσας (ΞΓ) στην Ελλάδα και το εξωτερικό, αποφάσισε να συγκεντρώσει και να συστηματοποιήσει υλικό για μαθητές της Ελληνικής ως Γ2/ΞΓ προχωρημένου επιπέδου αξιοποιώντας δεδομένα από τη διδακτική πράξη. Και ενώ το υλικό βρισκόταν σε φάση δοκιμής και συνεχούς αναπροσαρμογής, η ιδέα ενός εγχειριδίου –που μέχρι το σημείο εκείνο δεν είχε καν γεννηθεί– άρχισε να παίρνει σάρκα και οστά χάρη στην “πίεση” που άσκησε η αγαπημένη πάντα –συνάδελφος ακόμα τότε– Ευγενία Βασιλάκη. Έτσι, το υλικό άρχισε να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις ενός εγχειριδίου. Η συνειδητοποίηση, ωστόσο, ότι οι ανάγκες του κοινού-στόχος δεν φαινόταν να καλύπτονται απόλυτα από τις επιταγές του σχετικού αναλυτικού προγράμματος (Ιακώβου & Μπέλλα 2004) –που αποτέλεσε το καθοδηγητικό κριτήριο για τη σύνθεση του υλικού του εγχειριδίου– οδήγησε αναπόφευκτα σε συνέχιση της έρευνας και επαναπροσδιορισμό των στόχων. Όταν πλέον, αισίως, εν έτει 2015 το ποικίλο και ουκ ολίγο υλικό φάνταζε μη τιθασέυσιμο, έγινε αισθητή η ανάγκη συνεργασίας και συντονισμού με κάποιον που θα μοιραζόταν ιδέες και ευθύνες και θα συμμαριζόταν προβληματισμούς και στόχους. Έτσι, μπήκε στο παιχνίδι η Έφη (Ευφροσύνη) Κοντοκώστα. Η προοπτική και μόνο της συνεργασίας λειτούργησε αναπνευστικά, ενώ η ίδια η συνεργασία μετέτρεψε την όλη διαδικασία της συγγραφής (οργάνωση, δόμηση, επικαιροποίηση του υλικού) σε μια εμπειρία πραγματικά απογειωτική, απείρως διασκεδαστική, παννόστιμη –με και χωρίς εισαγωγικά– και όντως βαθιά.

Βαθιά ήταν και ορισμένα από τα ζητήματα που έπρεπε να επιλυθούν, από τη στιγμή που ένα σύνθετο γλωσσικό σύστημα, όπως αυτό της Ελληνικής, σε επίπεδο θεωρίας μπορεί μεν να αφήνει –και καλά κάνει– αδιάφορο τον μαθητή, αλλά δυστυχώς εκδικείται τον δάσκαλο. Πότε; Τη στιγμή που πρέπει να αντιμετωπίσει ασυμμετρικές μορφές-σημασίας, να αποκαλύψει ποικίλες λειτουργίες και σημασίες τύπων, να ερμηνεύσει διτυπίες ή και πολυτυπίες με σημασιολογικές αποκλίσεις, να συστηματοποιήσει ανυπότακτες κατηγορίες και κατηγορίες “αντάρτες” του γλωσσικού συστήματος που τόλμησαν να εξελιχθούν, να παρουσιάσει “περίεργες” μορφές και δομές που βρίσκονται στην περιφέρεια του συστήματος της σύγχρονης Ελληνικής. Ευτυχώς, ο μαθητής είναι αυτός που σώζει τον δάσκαλο κλοντάς του σινιάλο, μόλις συνειδητοποιήσει ότι μπορεί πια να κολυμπήσει και μόνος του στα βαθιά.

Το κοινό μας

Το εγχειρίδιο απευθύνεται σε ενήλικους μαθητές της Ελληνικής ως Γ2/ΞΓ προχωρημένου επιπέδου καθώς και σε Έλληνες ομογενείς (απόδημους ή επαναπατριζόμενους) που επιθυμούν να διευρύνουν τη γνώση τους στην Ελληνική –είτε για προσωπικούς λόγους είτε για τη συμμετοχή τους σε εξετάσεις πιστοποίησης της ελληνομάθειας για το προχωρημένο επίπεδο– ερχόμενοι σε επαφή με ευρέως φάσματος κειμενικά είδη, ποικίλα επίπεδα ύφους, δυσνόητες και δυσκατάκτες δομές, λόγιες μορφές της γλώσσας και απαιτητικό λεξιλόγιο.

Ωστόσο, το περιεχόμενο, το ύφος, η διάρθρωση του εγχειριδίου, και οι “βουτιές” που κάνει στα βαθιά δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να αποκλείσουν και τους φυσικούς ομιλητές της Ελληνικής από το κοινό-στόχος: μαθητές που στοχεύουν στην εισαγωγή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, φοιτητές σχολών ανθρωπιστικών επιστημών, δασκάλους και καθηγητές που ασχολούνται με τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Γ2 ή και Γ1 (πρώτης/ μητρικής γλώσσας) εντός και εκτός Ελλάδας, ομιλητές που ανεξαρτήτως της επαγγελματικής τους κατάρτισης και του γνωστικού τους υπόβαθρου επιθυμούν να εμβαθύνουν, να συστηματοποιήσουν, να εμπλουτίσουν.

Οι στόχοι μας

Η έμπνευση, η ενημέρωση, η εξοικείωση με την ελληνική πραγματικότητα και τη γλωσσική νοοτροπία του ελληνικού λαού, η ανάπτυξη πραγματογλωσσικής ικανότητας και κυρίως κοινωνιοπραγματολογικής επίγνωσης: όχι μέσα από απόψεις των συγγραφέων ή κρίσεις που θεωρούνται δεδομένες και αδιαπραγμάτευτες, αλλά μέσα από εικόνες και απόψεις στις οποίες οι μαθητές καταλήγουν από μόνοι τους μέσα από δημιουργικές διαδικασίες σύγκρισης, αμφισβήτησης και αξιολόγησης που αξιοποιούν το δικό τους βιωματικό και γνωστικό υπόβαθρο και εξασφαλίζουν τη διάδραση όχι ως προσχεδιασμένη μέθοδο επιβεβλημένη από τη θεωρία της διδασκαλίας της Γ2/ΞΓ.

Οι άξονές μας

- ▶ **Το αυθεντικό, φυσικό κείμενο:** Αυτό αποτελεί τον πυρήνα και τη βασική μονάδα γλωσσικής ανάλυσης στο εγχειρίδιο. Τα γλωσσικά φαινόμενα δεν διδάσκονται αποπλαισιωμένα, αλλά μέσα από κείμενα –τόσο γραπτά όσο και προφορικά, καθώς «και τα δύο αποτελούν δημιουργήματα μιας παρόμοιας πολιτισμικής συμπεριφοράς» (Γεωργακοπούλου & Γούτσος 2011:21)– που λειτουργούν ως αυτόνομα συστήματα. Σε αυτό το πλαίσιο, οι παρεμβάσεις μας στα κείμενα δεν κινούνται σε επίπεδο ύφους ή λεξιλογίου, με στόχο την απλοποίηση, αλλά περιορίζονται κυρίως σε επίπεδο δομής και έκτασης. Εξάλλου, έχοντας ως βάση το κείμενο είμαστε σε θέση να αξιοποιήσουμε τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των μαθητών, τους στόχους και τις ανάγκες τους (Αρχάκης & Τσάκωνα 2011:170).
- ▶ **Ο μεταφορικός λόγος & το χιούμορ:** Πρόκειται για προφανή χαρακτηριστικά του εγχειριδίου στο σύνολό του, των οποίων η ενσωμάτωση δεν αποτελεί σύμπτωση αλλά επιλογή. Συγκεκριμένα, δεδομένων των δυσκολιών που ο μεταφορικός λόγος (συμβατικός και πρωτότυπος) προκαλεί σε προσληπτικό και παραγωγικό επίπεδο κατά την κατάκτηση της Γ2/ΞΓ, επιχειρούμε αφενός να τον αναδείξουμε ως στοιχείο της καθημερινής επικοινωνίας και αφετέρου να τον μελετήσουμε μέσα από δραστηριότητες και ασκήσεις· στόχος μας είναι η ανάπτυξη από μέρους των μαθητών μεταφορικής ικανότητας (παράλληλα με τη γραμματική και την επικοινωνιακή ικανότητα), η οποία «συνδέεται στενά με τους τρόπους με τους οποίους ένας πολιτισμός οργανώνει τον κόσμο του εννοιολογικά» (Danesi 1993: Αντωνίου 2017:26-27).

Το χιούμορ, πανταχού παρόν στην ανθρώπινη διεπίδραση και δείκτης συγκεκριμένων κοινωνικών και πολιτισμικών αξιών και πεποιθήσεων, καθιστά από μόνο του επιβεβλημένη την ένταξή του σε ένα διδακτικό υλικό για την Ελληνική ως Γ2/ΞΓ: ο μη φυσικός ομιλητής πρέπει να είναι σε θέση να το αντιλαμβάνεται τουλάχιστον, αν όχι να το παράγει, ενώ παράλληλα η παρουσία του θεωρείται απαραίτητη για την αβίαστη πορεία της διδασκαλίας (Αρχάκης & Τσάκωνα 2011:98). Άλλωστε, οι χιουμοριστικές αφηγήσεις αποτελούν έναυσμα για την αμφισβήτηση κατεστημένων κοινωνικών αξιών και την απόρριψη στερεοτύπων, πρακτικές που προάγουν τη διδασκαλία της Γ2/ΞΓ.

- ▶ **Η ποικιλία επιπέδων γλώσσας & ύφους:** Όλοι μας αναπόφευκτα αξιολογούμε και αξιολογούμε με βάση τις γλωσσικές μας επιλογές και το ύφος μας. Επομένως, οι μαθητές της Γ2/ΞΓ πρέπει να μάθουν να αναγνωρίζουν τα επίπεδα ύφους (Κακριδής-Μαρκοπούλου 1996), να έχουν επίγνωση της χρήσης τους σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα λαμβάνοντας υπ’ όψιν τις εκάστοτε κοινωνικές συμβάσεις και να μην υποτιμούν τις ιδιαιτερότητες και τους επικοινωνιακούς στόχους κάθε υφολογικής επιλογής, δεδομένου ότι ο χειρισμός ακόμα και του καθημερινού ύφους –που μπορεί να θεωρείται κατακτημένο από/για έναν ομιλητή προχωρημένου επιπέδου– οδηγεί συχνά σε πραγματολογικές αποκλίσεις (Bella 2012:31).
- ▶ **Το λεξιλόγιο χωρίς φόβο και πάθος:** Δεν επιδιώκονται πάση θυσία λέξεις ή φράσεις προσεγμένου ύφους, και ταυτόχρονα δεν αποφεύγονται άλλες που «κωδικοποιούν την πολιτισμική γνώση μιας γλωσσικής κοινότητας, όταν αυτή αφορά σε ζητήματα “ενοχοποιημένα”, τα οποία προκαλούν κοινωνική αμηχανία» (Καμπλάκη 2015:465).
- ▶ **Η υπό όρους ορολογία:** Η ορολογία για τη γλωσσική πραγματικότητα διαμορφώνεται με γνώμονα τη διευκόλυνση της διδακτικής πράξης και την ευληπτότητα των διδασκόμενων εννοιών και κατηγοριών. Από την άλλη, δεν εγκαταλείπεται σε καμία περίπτωση η χρήση της μεταγλώσσας, απλώς εξορθολογίζεται σε συνάρτηση με τις λειτουργίες των περιγραφόμενων γλωσσικών φαινομένων και στοιχείων και όχι με κύριο άξονα την παράδοση της γραμματικής ορολογίας.

Τα υλικά μας

- ▶ **Ποικιλία κειμενικών ειδών & θεματολογίας** που συνδέονται με τις ανάγκες ποικίλων σύγχρονων επικοινωνιακών περιστάσεων, δεν χαρακτηρίζονται από στείο επιστημονικό λόγο (κατάλληλο κυρίως για τη μετάδοση γνώσεων), αλλά είναι ελκυστικά, ζουμερά και πιπεράτα, ώστε να μπορούν να ξυπνήσουν το ενδιαφέρον και τις αισθήσεις και να ικανοποιήσουν γούστα και απαιτήσεις.
- ▶ **Αυθεντικές παραγωγές λόγου φυσικών ομιλητών** που αντανakλούν τη σύγχρονη γλωσσική πραγματικότητα δίνοντας τη δυνατότητα αλλά και την ελευθερία στους μαθητές να αντιληφθούν τις συνιστώσες της φυσικότητας του λόγου και να διαπιστώσουν τις γλωσσικές νόρμες και τάσεις είτε υιοθετώντας τις είτε απορρίπτοντάς τις.
- ▶ **Αυθεντικό υλικό μαθητών** που δείχνει ότι οι μαθητές παίρνουν θέση, έχουν μερίδιο στη δημιουργία και τη σύνθεση του υλικού προβάλλοντας και αναγνωρίζοντας το «εγώ» τους. Έτσι, δημιουργήθηκε ένα εγχειρίδιο από αυτούς, με αυτούς, γι’ αυτούς.
- ▶ **Ποικιλία δραστηριοτήτων** που καλλιεργούν όλες τις δεξιότητες, προφορικού και γραπτού λόγου, ασκούν τους μαθητές στη χρήση της γλώσσας σε όλα τα επίπεδα (μορφοσυντακτικό, σημασιολογικό και πραγματολογικό).

Δομή & Χρήση του εγχειριδίου

Το εγχειρίδιο είναι δομημένο σε τρία μέρη: «Θέματα για να αναλύσουμε», «Γραμματική για να επικοινωνούμε με ακρίβεια», «Οργάνωση του λόγου για να πετυχαίνουμε τους στόχους μας», τα οποία υποστηρίζουν το ένα το άλλο, αλλά ταυτόχρονα μπορούν να λειτουργήσουν και αυτόνομα, ανάλογα με τις ανάγκες του κοινού εντός και εκτός οργανωμένου μαθησιακού περιβάλλοντος.

Θέματα για να αναλύσουμε

Γλώσσα και Γλώσσες διαμορφώνουν Ταυτότητες, χτίζουν Σχέσεις παντός είδους και καιρού μέσα σε μια Κοινωνία ελληνική... και όχι μόνο: τέσσερις θεματικές περιοχές (γλώσσα, ταυτότητες, σχέσεις, κοινωνία) στις οποίες εντάσσονται πολλές θεματικές υποκατηγορίες και των οποίων ο προσδιορισμός δεν έγινε εκβιαστικά: δεν υπήρξαν προκαθορισμένες θεματικές περιοχές για τις οποίες αναζητήσαμε εναγωνίως σχετικά κείμενα· αντιθέτως, ήταν τα ίδια τα κείμενα (θέμα, είδος, γλώσσα) που καθόρισαν την επιλογή της θεματολογίας.

Δεδομένου ότι η γλώσσα δεν αντιμετωπίζεται ως μία λίστα γραμματικών ή/και λεξιλογικών στοιχείων, μπορεί να υπάρξει ευελιξία ως προς τη σειρά ενασχόλησης τόσο με τις τέσσερις ενότητες

όσο και με το περιεχόμενό τους· ναι μεν υπάρχει θεματική συνάφεια μεταξύ των κειμένων, αλλά δεν λειτουργεί δεσμευτικά.

Είδη & Τύποι κειμένων:

- ▶ **αφηγηματικά (δημοσιογραφική είδηση, (αυτο)βιογραφία, λογοτεχνική αφήγηση):** Η αφήγηση, ευρέως και πολλαπλώς χρησιμοποιούμενη στην καθημερινή διεπίδραση, είναι κατεξοχήν φορέας κοινωνικοπολιτισμικών στάσεων. Επιπλέον, αν δεχτούμε ότι «η χρονική διαδοχικότητα, η οποία διακρίνει την αφήγηση, μπορεί να επανερμηνευτεί μεταφορικά ως αιτιολογική διαδοχικότητα», τότε το αφηγηματικό κείμενο μπορεί να συνδεθεί και με το επιχειρηματολογικό (Αρχάκης & Τσάκωνα 2011:211). Συγκεκριμένα η δημοσιογραφική αφήγηση –εκτός του ότι ενημερώνει– με τον αυθόρμητο και υφολογικά ποικίλο καθημερινό της λόγο παρέχει τα κατάλληλα γλωσσικά εφόδια στον ομιλητή της Γ2/ΞΓ, ώστε να χειρίζεται εύστοχα και ευφάνταστα τον καθημερινό λόγο.
- ▶ **επιχειρηματολογικά:** απαραίτητα στον μαθητή, για να καθιστά τη θέση του κατανοητή και αποδεκτή, να αξιολογεί παραδοχές άλλων και να αντικρούει αντίθετες με τη δική του θέσεις.
- ▶ **εκθετικά:** χρήσιμα για την απόκτηση και την προαγωγή της οργανωμένης σκέψης.
- ▶ **διαδικαστικά:** πέραν του αναπόφευκτου χαρακτήρα τους λόγω της ισχυρής παρουσίας τους στην καθημερινή ζωή συνδέονται και με συγκεκριμένα γλωσσικά χαρακτηριστικά.
- ▶ **κείμενα μαθητών:** ποικίλα ως προς το είδος, λειτουργούν ως αφόρμηση για δραστηριότητες αλλά και ως κίνητρο για την ενεργοποίηση της δυναμικής των μαθητών.
- ▶ **τραγούδια:** ποικιλία ειδών (από έντεχνο μέχρι hip hop) που λειτουργούν ως καθρέφτης των διαφορετικών εκφάνσεων της κουλτούρας και του πολιτισμού αλλά και ως φορέας γλωσσικής ποικιλότητας.
- ▶ **ποιήματα, γελοιογραφίες, σκίτσα, αποσπάσματα θεατρικών έργων, επιστολές, διαφημίσεις, ηλεκτρονικός λόγος.**

Μέλημά μας κατά την επιλογή των κειμένων ήταν η διασφάλιση ισορροπίας μεταξύ νέων και γνωστών πληροφοριών (πληροφορητικότητα) και η δυνατότητα συσχέτισης των κειμένων με άλλα κείμενα εντός και εκτός του εγχειριδίου (διακειμενικότητα).

Δραστηριότητες

Οι ερωτήσεις και ασκήσεις που πλαισιώνουν τα κείμενα, καθώς και αυτές που ακολουθούν, είναι ποικίλες, ώστε να ανταποκρίνονται στην ποικιλία των θεμάτων και των ειδών των κειμένων. Το είδος τους καθορίζεται από το ίδιο το κείμενο και ο τρόπος επεξεργασίας τους είναι πολυεπίπεδικός επιτρέποντας την ταυτόχρονη ενασχόληση με διάφορα γλωσσικά φαινόμενα, όπως αρμόζει σε ένα προχωρημένο επίπεδο γλωσσομάθειας. Έτσι, οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να συμμετάσχουν σε ένα ευρύ φάσμα επικοινωνιακών καταστάσεων αναλαμβάνοντας ποικίλους ρόλους.

Κατανόηση Γραπτού Λόγου: Οι δραστηριότητες για την καλλιέργεια της συγκεκριμένης δεξιότητας κινούνται σε τρία επίπεδα: κείμενο-δημιουργός-αποδέκτης· αφορούν την κατανόηση του κειμένου, τον εντοπισμό των βασικών πληροφοριών/ ιδεών, τη συνοχή και τη συνεκτικότητά του, την αναγνώριση των θέσεων και των προθέσεων του συντάκτη· στοχεύουν δε στον προβληματισμό, την αξιολόγηση ακόμα και την αμφισβήτηση σχετικά με τις θέσεις που υποστηρίζονται και τις πληροφορίες που παρουσιάζονται, στην παρατήρηση της γλώσσας και του ύφους που χρησιμοποιούνται σε συνάρτηση με τους στόχους του συντάκτη.

Κατανόηση Προφορικού Λόγου: Για την προσέγγισή της αξιοποιείται αυθεντικό και γνήσιο οπτικο-ακουστικό υλικό -όπως απαιτείται στην περίπτωση μαθητών προχωρημένου επιπέδου- προερχόμενο από ποικίλα μέσα (τηλεόραση, ραδιόφωνο) και ποικίλους χώρους (λογοτεχνία, θέατρο, ενημέρωση, διαφήμιση, ψυχαγωγία). Ο σχεδιασμός δραστηριοτήτων βασισμένων σε γνήσιο υλικό -που δεν περιέχεται σε CD- ήταν συνειδητή επιλογή και συνιστά διδακτική πρόταση την οποία επιτάσσει και, βέβαια, εξυπηρετεί η σύγχρονη πραγματικότητα· μέσω των αναφερόμενων πλήρων στοιχείων της ταυτότητάς του, το υλικό μπορεί να αναζητηθεί και να εντοπιστεί εύκολα από τον μαθητή και τον δάσκαλο. Έτσι, προτιμήσαμε να “θυσιάσουμε” την ιδέα ενός CD με αυθεντικό υλικό το οποίο,

όμως, θα είχε υποστεί έστω και την ελάχιστη δυνατή τεχνική επεξεργασία ήχου, με αποτέλεσμα να χάσει σημαντικό μέρος της γνησιότητάς του.

Παραγωγή λόγου: Για την ανάπτυξη των παραγωγικών δεξιοτήτων προτείνονται δραστηριότητες τόσο ατομικές όσο και ομαδικές που βασίζονται στον αυτοσχεδιασμό, αξιοποιούν την όποια δημιουργικότητα και πυροδοτούν την έμπνευση. Όσον αφορά τον γραπτό λόγο, οι μαθητές ασχολούνται με την παραγωγή διαφόρων ειδών και τύπων κειμένων (επιχειρηματολογικό, εκθετικό, περίληψη, αφήγηση, επιστολή, δημιουργική παρέμβαση). Στην παραγωγή προφορικού λόγου οι μαθητές συμμετέχουν σε συζητήσεις, εμπλέκονται σε λογομαχίες, ετοιμάζουν παρουσιάσεις, με στόχο την ανταλλαγή ιδεών, την αντιπαράθεση απόψεων με χρήση επιχειρηματολογίας, τη διαχείριση διαφωνιών, την ανάπτυξη ευχέρειας σε επίπεδο διαλόγου και μονολόγου. Έτσι, η τάξη συνιστά ένα περιβάλλον που δεν προσομοιάζει απλώς σε ένα φυσικό επικοινωνιακό περιβάλλον, αλλά λειτουργεί η ίδια ως τέτοιο.

Λεξιλόγιο: Προτείνονται ασκήσεις με στόχο τον έλεγχο της κατανόησης λέξεων ή/και φράσεων εντός περικειμένου, την επέκταση και την εμπέδωση λεξιλογίου που ευνοείται με την ανακύκλωση ανά θεματική ενότητα ή/και υποενότητα, την ανάπτυξη πραγματολογικής επίγνωσης, την ακριβή διάκριση των σημασιών μιας λέξης, ασκήσεις υφολογικές, παραγωγής και σύνθεσης.

Επικοινωνούμε με ακρίβεια: θεωρία, παραδείγματα, ασκήσεις

Η επιλογή του «τι» καθορίστηκε από τις ανάγκες των μαθητών, όπως αυτές αποκαλύφθηκαν μέσα από ερωτηματολόγια και έγιναν αντιληπτές μέσα από τη διδακτική εμπειρία χρόνων καθώς και από την ανατροφοδότηση που πήραμε από την εφαρμογή του υλικού. Στο πλαίσιο αυτό, περιγράφονται κατηγορίες του συστήματος της Ελληνικής με γνώμονα τη χρήση, ώστε ο ομιλητής να αποτυπώνει με ακρίβεια τους στόχους και τις προθέσεις του, να μην παρεξηγεί και να μην παρεξηγείται, να μη φαίνεται αγενής, ψυχρός, μη φυσικός.

Με το δεδομένο ότι η γλωσσική κατάκτηση συνίσταται σε μια διαδικασία συσχέτισης νέων με ήδη υπαρκτές γνωστικές έννοιες, στο συγκεκριμένο κομμάτι αναδεικνύονται, επεκτείνονται αλλά και συστηματοποιούνται οι πολλαπλές λειτουργίες κατακτημένων και νέων –άγνωστων μέχρι αυτό το επίπεδο– μορφολογικών και σημασιολογικών κατηγοριών και τύπων. Με τον τρόπο αυτό, ο μαθητής δεν μένει με την αίσθηση μιας αποσπασματικής και ανένταχτης γλωσσικής πληροφορίας, ενώ παράλληλα αποκτά απόλυτη επίγνωση του συνδυασμού των μέσων –ακόμα και όταν αυτά είναι γνωστά ως γραμματικές κατηγορίες– που θα τον ωθήσουν σε κοινωνιοπραγματολογικά κατάλληλες γλωσσικές συμπεριφορές (Bardoni-Harlig 1999, Μπέλλα 2015). Εξάλλου, οι μαθητές –οποιοδήποτε επιπέδου– δεν χαρακτηρίζονται ούτε από τον ίδιο βαθμό ούτε από τον ίδιο τρόπο έκθεσης στη γλώσσα-στόχο, ώστε να θεωρείται δεδομένη η εξίσωση γνώσης και επίγνωσης.

Επικοινωνούμε, λοιπόν, χρησιμοποιώντας με ακρίβεια:

Το Ρήμα... που τα λέει όλα: Γιατί όντως το ρήμα τα λέει όλα: ολοκληρώνει νόημα, αποτυπώνει ύφος, πετυχαίνει στόχο, τοποθετεί στον χρόνο, έχει άποψη, δείχνει τροπικότητα. Έτσι, πέρα από την αναλυτική παρουσίαση κατηγοριών που ανήκουν στην περιφέρεια του συστήματος της σημερινής Ελληνικής (αρχαιόκλιτα ρήματα και τα παρεπόμενά τους κ.ά.), δίνεται επιπλέον έμφαση στις ιδιαίτερες λειτουργίες κατηγοριών, όπως οι γραμματικοί χρόνοι και οι εγκλίσεις· το σύνθετο ρηματικό σύστημα της Ελληνικής –τόσο χρονικό όσο και αποψιακό (με τη ζυγαριά να γέρνει ίσως προς τη δεύτερη κατηγορία: Μόζερ 2009:268)– εξακολουθεί να είναι ένα επώδυνο αγκάθι στην κατάκτηση της Ελληνικής ως Γ2/ΞΓ ακόμα και στα πιο προχωρημένα επίπεδα.

Ουσιαστικά... με ουσία και Επίθετα... επιθετικά: Παρουσιάζονται συγκεντρωτικοί πίνακες, αλλά η έμφαση δίνεται κυρίως σε δύσκολους τύπους τόσο σε επίπεδο μορφής όσο και χρήσης.

Ουσιαστικά & Επίθετα... λιγάκι πιο μικρά: Πρόκειται για τα υποκοριστικά, έναν πολυλειτουργικό μηχανισμό γλωσσικής συμπεριφοράς, συμβατής με τις πολιτισμικές νόρμες της ελληνικής γλωσσικής κοινότητας (Μπέλλα 2015:222).

Άρθρο... μικρό και άπιαστο: Εστιάζουμε στη χρήση, τις συντακτικές και κυρίως τις σημασιοπραγματολογικές λειτουργίες ενός από τα πλέον δυσκατάκτητα φαινόμενα της Ελληνικής.

Μία λέξη... χίλιες σημασίες: Μελετώνται οι σύνδεσμοι καθώς και άλλες πολυλειτουργικές λέξεις με συγκεκριμένη συντακτική συμπεριφορά.

Προθέσεις... με πονηρές προθέσεις: Επικεντρωνόμαστε σε προθέσεις με δύσκολη σύνταξη, που δημιουργούν εκφράσεις με λόγιο ύφος και γενικά ιδιωτισμούς.

Οι σχετικές δραστηριότητες στοχεύουν στην απόκτηση ευχέρειας κατά τη χρήση δύσκολων γλωσσικών μορφών και στην εξοικείωση με πολυλειτουργικές κατηγορίες. Αφόρμηση και μέσο για τις δραστηριότητες, όπως άλλωστε και για τη θεωρία και τα παραδείγματα, είναι και πάλι κείμενα από αυθεντικό γραπτό και προφορικό λόγο φυσικών και μη φυσικών ομιλητών, είτε ενταγμένα σε επικοινωνιακό πλαίσιο είτε αποπερικειμενοποιημένα σε επίπεδο προτασιακής δομής ανάλογα με τον στόχο της άσκησης.

Οργάνωση του λόγου για να πετυχαίνουμε τους στόχους μας: θεωρία, παραδείγματα, ασκήσεις
Οι μαθητές ασκούνται στο πώς να γίνουν κατανοητοί και πειστικοί χρησιμοποιώντας σωστά τα εργαλεία του γραπτού λόγου, παράγοντας γραπτό και προφορικό λόγο με συνοχή και συνεκτικότητα, παίρνοντας κατάλληλο για την περίπτωση ύφος.

Γράφουμε σωστά Ελληνικά: Παρουσιάζονται τα «πότε», «πού» και «πώς» των βασικών εργαλείων του γραπτού λόγου της στίξης και του τονισμού αλλά και βασικοί κανόνες για την ορθογραφία παραγωγικών καταλήξεων. Τα συγκεκριμένα –ως προϊόντα περισσότερο ή λιγότερο αυθαιρέτων συμβάσεων– συνδέονται με την κατάκτηση των διαφόρων μορφών γραμματισμού και συνιστούν δεξιότητες με κοινωνικές διαστάσεις (Τζωρτζάτου κ.ά. 2017:1125-1126), οι οποίες αφορούν όλους τους ομιλητές και δη μη φυσικούς ομιλητές.

Οργανώνουμε τον λόγο μας... γραπτό και προφορικό: Μελετώνται συγκεκριμένα γλωσσικά μέσα ως βασικά δομικά συστατικά για την καλλιέργεια των παραγωγικών δεξιοτήτων καθώς και τα γλωσσικά χαρακτηριστικά και οι συμβάσεις διαφόρων κειμενικών ειδών. Οι μαθητές εξοικειώνονται με διάφορους τρόπους οργάνωσης διαφορετικών ειδών και τύπων γραπτών κειμένων (επιστολή, επιχειρηματολογικό κείμενο, περίληψη): τα περισσότερα προβλήματα στην παραγωγή γραπτού λόγου εντοπίζονται στην αδυναμία αποτελεσματικής διαχείρισης των συμβάσεων του γραπτού κειμένου και των κειμενικών του δομών λόγω κυρίως της επίδρασης της προφορικής επικοινωνίας στο γραπτό κείμενο (προφορικοποίηση). Επιπλέον, οι μαθητές αποκτούν εργαλεία κατάλληλα για την οργάνωση και τη διαχείριση του προφορικού τους λόγου (σε επίπεδο συζήτησης, αφήγησης, παρουσίασης) τόσο σε επίσημα όσο και σε ανεπίσημα περιβάλλοντα επικοινωνίας που είναι εξίσου απαιτητικά για τον μη φυσικό ομιλητή (Αστάρα & Βασιλάκη 2011 & 2013).

Λύσεις

Το εγχειρίδιο διαθέτει λύσεις, γεγονός που δίνει τη δυνατότητα χρήσης του και εκτός οργανωμένου εκπαιδευτικού περιβάλλοντος. Λύσεις δεν δίνονται μόνο στις ανοικτού τύπου ερωτήσεις, ώστε να μην επιβάλλονται κατευθυντήριες γραμμές, να μην περιορίζεται η σκέψη και να διατηρείται το στοιχείο της έκπληξης για τη διδασκαλία. Εκεί όπου δίνονται, δίνονται πολλές πιθανές απαντήσεις για να διαφανεί η ποικιλία και ο μη περιοριστικός και περιορισμένος χαρακτήρας της γλώσσας, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι παρουσιάζεται μια λίστα εξαντλητική.

Ευχαριστίες

Ευχαριστούμε τα μάλα την Πέπη Μπέλλα, καθηγήτρια γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, η οποία έδωσε τις κατάλληλες πραγματογλωσσικά απαντήσεις την κατάλληλη στιγμή, βούτηξε στα βαθιά και, αφήνοντας κατά μέρος κοινοτοπίες, μας χάρισε έναν ουσιαστικό και ξεχωριστό πρόλογο με την πάντα ξεχωριστή της ομιλούσα πένα: την Ευγενία Βασιλάκη, επίκουρη καθηγήτρια ελληνικής γλώσσας και της διδακτικής της στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Θεσσαλίας, η οποία –πέρα από την “πίεση” που άσκησε για τη δημιουργία του εγχειριδίου– συνέβαλε καθοριστικά στη διαμόρφωση του τίτλου, χτυπώντας πραγματικά φλέβα στα βαθιά. Και στις δύο επίσης οφείλουμε την ένταξη ορισμένων κειμένων στο υλικό μας: την Αμαλία Μόζερ, καθηγήτρια γλωσσολογίας

στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, γιατί –εκτός του ότι μας πρόσφερε το ανεπανάληπτο σονέτο της για το πολύπαθο ρήμα «άγω»– σημασιολογικά εύστοχη, πάντα, όταν βρεθήκαμε πραγματικά στα βαθιά, ήταν εκεί, φάρος φωτεινός· τη Μαρία Αντωνίου, μέλος του μόνιμου διδακτικού προσωπικού στο Διδασκαλείο Νέας Ελληνικής Γλώσσας του Πανεπιστημίου Αθηνών, για τη συνεχή συμπαράσταση και την προθυμία της να αναλάβει δράση βοηθώντας μας να πάρουμε μια βαθιά ανάσα στη φάση της τελικής ευθείας· τη Λέλια Παντελόγλου, επίσης διδάσκουσα στο Διδασκαλείο Νέας Ελληνικής Γλώσσας του Πανεπιστημίου Αθηνών, για την ενθουσιώδη αναφώνηση «chareau» όταν πρωτοείδε το υλικό σε πολύ αρχικό ακόμα στάδιο και τη στάση της όσον αφορά την προστασία του· την Πένια Παππά, τη φοβερή και τρομερή μας γραφίστρια που με δυναμική έμπνευση και περίσσιο κόπο κολύμπησε μαζί μας στα βαθιά αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες –όχι μόνο γραφιστικής φύσεως–, προκειμένου να αποτυπώσει στο έπακρο το πνεύμα και το ύφος του βιβλίου· τον Δημήτρη Σεφεριάδη, υπεύθυνο των εκδόσεων Γρηγόρη, για την τυφλή του εμπιστοσύνη στις επιλογές μας, ώστε να δουλέψουμε απερίσπαστες, χωρίς περιορισμούς και αυστηρές κατευθυντήριες γραμμές.

Θερμές ευχαριστίες εκφράζουμε και στην κυρία Ντόρα Πάκα και στους κυρίους Παύλο Παπαδόπουλο και Αντώνη Καρακούση για την προθυμία τους να μας εκχωρήσουν άδεια για τη χρήση κειμένων από τις ηλεκτρονικές πηγές *kathimerini.gr* («Η Καθημερινή») και *tonima.gr* (ΒΗMagazino και «Το Βήμα της Κυριακής»), καθώς και στους Μαρία Αλαφούζου και Χρήστο Λιάλιο που διευκόλυναν την επικοινωνία μας μαζί τους. Δεν μπορούμε να αφήσουμε απ' έξω τον απίθανο Αρκά που με το βαθύ του χιούμορ ταίριαξε γάντι στα βαθιά Ελληνικά μας· τον ηθοποιό και θεατρικό συγγραφέα Γιώργο Γαλίτη που με τα ευφυέστατα χειμαρρώδη κείμενά του ανασταίνει όσους έχουν δει «Τα ραδίκια ανάποδα»· τον συγγραφέα Κώστα Σωτηρίου του οποίου η καθ' όλα εξαιρετική «Σταματία, το γένος Αργυροπούλου» μάς έβαλε ωραίες ιδέες με τα ιδιαίτερα γλωσσικά της σημεία.

Και φυσικά δηλώνουμε υπόχρεες στον αγαπημένο μας Hilal Shabaita, ομιλήτη της Ελληνικής ως Γ2, τον παντού και πάντα πρόθυμο ανατροφοδότη του υλικού μας αλλά και ακούραστο τροφοδότη μας με τις εκλεκτές αραβικές δημιουργίες του.

Το τελευταίο και σίγουρα όχι μικρότερο «ευχαριστώ» ανήκει στους μαθητές μας προχωρημένου επιπέδου ελληνομάθειας των ακαδημαϊκών ετών 2010-2017 στο Πανεπιστήμιο Αθηνών που μας παρείχαν όχι μόνο πραγματική ανατροφοδότηση στον σχεδιασμό και την τελική διαμόρφωση του υλικού αλλά και δικό τους ατόφιο υλικό που αναδεικνύει και τιμά το βιβλίο μας. Εξάλλου, είπαμε... από αυτούς, με αυτούς, γι' αυτούς «Ελληνικά στα βαθιά».

Βενετσιάνα Αστάρα

Διδάσκουσα της Ελληνικής ως δεύτερης/ ξένης γλώσσας
Μέλος του μόνιμου διδακτικού προσωπικού
Διδασκαλείο Νέας Ελληνικής Γλώσσας
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

&

Ευφροσύνη Κοντοκώστα

Διδάσκουσα της Ελληνικής ως δεύτερης/ ξένης γλώσσας
Διδασκαλείο Νέας Ελληνικής Γλώσσας
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών